

## La televisió pública a Europa: diferents perspectives per encarar el repte

MORENO, E.; GIMÉNEZ, E.; ETAYO, C.; GUTIÉRREZ, R.; SÁNCHEZ, C.; GUERRERO, J. E. (ed.). *Los desafíos de la televisión pública en Europa*. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra (EUNSA), 2007. ISBN 978-84-313-2458-2  
Per Tatiana Medina Maldonado, tècnica de la Unitat de Recerca, Estudis i Publicacions del CAC

En el marc del xx Congrés Internacional de Comunicació (Universitat de Navarra, 10 i 11 de novembre de 2005), la televisió pública europea va ser analitzada des de diferents perspectives interdisciplinàries per part de professionals i acadèmics del sector. El llibre objecte de crítica, *Los desafíos de la televisión pública en Europa*, recull, en més de 800 pàgines, les ponències i les comunicacions del congrés; tot i aquesta extensió, està clarament estructurat en blocs temàtics: la regulació i el marc jurídic, el mercat i la gestió empresarial, la qualitat en la producció de la programació i l'atenció a les minories socials, el pluralisme social i la participació ciutadana, i l'impuls de la tecnologia digital.

“La televisió pública a Europa es troba en un moment de crisi. Potser la més gran de la seva història” (pàg. 13). Amb aquesta categòrica afirmació es presenta el llibre, que apareix en un moment oportú, interessant i decisiu per al sector públic audiovisual, amb factors de canvi i amb interrogants de futur: l'aprovació de la Llei de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), la reestructuració a la Corporación RTVE (CRTVE), la transició a la televisió digital terrestre (TDT), la necessitat d'un consell audiovisual estatal... quant al panorama més proper. I, en el context d'Europa, la revisió i actualització de la Directiva europea de televisió sense fronteres (TSF), la possible privatització de la RAI o les retallades de pressupost de la BBC en són exemples.

Malgrat els diferents vessants des dels quals és abordada la televisió pública a Europa en aquest llibre i un cert desequilibri quant a extensió i desenvolupament dels temes, trobem elements comuns que, en uns casos més que en d'altres, es repeteixen al llarg de les pàgines: la competència entre la televisió pública i la privada reobre el debat sobre la identitat, els objectius, el finançament i la qualitat del sector públic en un mercat dual. Així, en moltes de les

ponències i comunicacions es desprèn la idea que els principis tradicionals de la televisió pública (interès general, independència política/pluralisme, accés gratuït als continguts, foment dels valors democràtics, diversitat cultural...) topen amb les lleis més ferotges del mercat comercial i la lluita per l'audiència.

## “Cultura de la convivència regulada”

Enrique Bustamante (pàg. 21), catedràtic de comunicació audiovisual i publicitat de la Universidad Complutense de Madrid, fa la ponència inaugural proporcionant un context general. En la seva aportació, analitza els punts forts i els febles dels models europeus de televisió pública, així com la transcendència que adquireix la definició i el desenvolupament del servei públic en l'era digital. Segons l'autor, que considera la universitat l'únic espai neutral d'anàlisi, el nou panorama audiovisual que s'ha anat obrint pas des dels anys noranta comporta tres elements claus que contribueixen a harmonitzar la funció de servei públic:

- 1) El reconeixement de la necessitat d'un servei públic influent que cobreixi les demandes socials, culturals i polítiques d'unes societats democràtiques per part del Consell d'Europa, del Parlament i de la Comissió de la Unió Europea (UE).
- 2) El consens que la radiotelevisió privada també ha de guiar-se per principis d'interès general, atenent la influència que exerceix en tots els ordres de la vida social.
- 3) La creació d'autoritats audiovisuals independents del poder polític, organitzativament i finançament, dotades de competències de regulació i sanció –completa de forma gairebé unànime arreu de la UE– (pàg. 22 i 23).

En aquest sentit, Bustamante introdueix el concepte de “cultura de la convivència regulada” (pàg. 33) i destaca el moment de transició que es viu a Espanya cap a un nou marc regulador. Així, veu el futur consell de l'audiovisual estatal com l'espai idoni on es construeixi aquesta convivència regulada, partint de la base d'experiències internacionals o més properes, com ara la del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). Finalment, l'autor conclou que la televisió pública europea ha de fer front a un “triple repte” (pàg. 34): el control polític, el finançament i els continguts de servei públic.

## Finançament, programació, pluralisme

La resta de ponències són d'índole ben diversa. Podem llegir des de l'aproximació teòrica de la professora de la Universidad de Navarra Mercedes Medina (pàg. 41), que analitza els problemes de finançament dels canals públics europeus a partir de nombrosos exemples i en proposa algunes solucions, de forma ordenada, didàctica i il·lustrada amb taules; a la concisió de Vicent Porter (pàg. 35) –que, des de Voice of the Listener & Viewer<sup>1</sup> explica el procés de modernització de la televisió pública al Regne Unit– i, sobretot, de Christian Blankenburg (pàg. 65) –que enumera les set claus de l'èxit en el sector públic agafant l'alemanya ARD com a exemple, en qualitat de subdirector del Departament de Relacions Internacionals de la cadena.

Pel que fa a la programació, resulta interessant la ponència de Bienvenido León (pàg. 75) (Universidad de Navarra), que la considera un element de diferenciació entre la televisió pública i la privada i de legitimació de la posició de la pública en el mercat. El concepte clau de l'autor és "l'adaptació" (pàg. 75), exposada a través de l'analogia amb la supervivència dels éssers vius que recorda les teories darwinianes: davant l'augment de la competència ferotge, la televisió pública ha d'adaptar-se al nou entorn perquè no s'extingeixi tal com va passar amb els dinosaures. León adverteix que la comercialització creixent dels programes, les dificultats financeres i els canvis que es produiran per la digitalització podrien acabar relegant les televisions públiques a un paper marginal, per la qual cosa resulta imprescindible mantenir un sector públic fort. És molt més pràctic Pablo Carrasco García (pàg. 71), que directament estableix paràmetres per definir la qualitat en termes de programació, que es poden resumir en: 1) el nivell tècnic, 2) la capacitat de captar l'atenció del públic, 3) la qualitat d'enriquir i/o aportar elements positius a l'audiència, i 4) el grau en què es reflecteix la realitat. Malgrat això, tots els exemples que il·lustren la ponència de Carrasco García, director gerent de programació i continguts de TVE, són de la mateixa TVE.

Finalment, englobades en l'àmbit del pluralisme, la inde-

pendència política o la ciutadania, i malgrat que des de perspectives diferents, hi ha les ponències de Teresa Sádaba (pàg. 89), Christina Holtz-Bacha (pàg. 101), Mario García de Castro (pàg. 111) i François Heinderyckx (pàg. 83). Sádaba se centra en el pluralisme en els informatius a les televisions públiques europees –constata la necessitat que estiguin allunyats de la batalla per l'audiència i proposa altres indicadors per mesurar el pluralisme, com ara la representació dels grups socials o polítics, la naturalesa de la intervenció o les característiques de la imatge–; Holtz-Bacha estudia la particular relació entre els polítics i el sistema públic audiovisual, on entren en joc conceptes com ara el poder, els interessos mutus i les influències –el sistema polític necessita els mitjans i a l'inrevés–, i on l'autora utilitza un concepte provinent del camp de la biologia, la "simbiosi" (pàg. 102), per descriure aquesta relació; García de Castro disserta sobre la independència, incidint especialment en el procés de reforma de RTVE; i Heinderyckx relaciona les TIC, la política i la ciutadania.

## La identitat cultural a la televisió pública

A banda dels ponents, quant a les gairebé 50 comunicacions que es van presentar en el congrés i que constitueixen una gran part del gruix del llibre (pàg. 123-828), resulta impossible comentar-les totes. Del bloc dedicat a la identitat cultural, la representació i la participació ciutadana, en destaquen, per proximitat territorial i temàtica, les aportacions d'Enric Castelló i Luisa Martínez García.

El text de Castelló, "Fictional television series and national identity: a decade of the public Catalan channel" (pàg. 505), presenta els resultats de la seva tesi doctoral, l'objectiu de la qual és veure el procés de construcció d'identitat cultural a TVC a través de l'anàlisi de 26 sèries de ficció catalanes, emeses de 1994 a 2003, de *Poblenou* a *Temps de silenci*, passant per *Estació d'enllaç*, *Nissaga de poder*, *El cor de la ciutat* o *La memòria dels cargols*, entre d'altres. En aquest període, l'autor afirma que TVC ha aplicat una política de producció pròpia intentant promoure la cultura i la llengua

<sup>1</sup> Organització independent que representa els interessos dels consumidors de l'audiovisual britànic i que treballa per a la qualitat i la diversitat, especialment en el sector públic.

catalanes. La construcció de la identitat nacional en la ficció televisiva és un procés present no només en aquells canals que depenen de nacions o de regions sense Estat, sinó també en grans corporacions públiques i fins i tot privades.

En el cas de TVC, Castelló detecta quatre mecanismes per produir identitat cultural a la ficció: 1) el territori, on detecta un cert centralisme barceloní, 2) la llengua com a eina tant de normalització com de normativització, 3) els temes socials i 4) altres representacions històriques i polítiques. Per acabar, l'autor conclou que la identitat es construeix contrastant la visió que tenim de la nostra cultura amb la dels altres, amb la cultura espanyola i també amb la immigració (pàg. 519).

En aquest sentit, la professora de la UAB Luisa Martínez García també parla del “nosaltres” i de l’“ells”, però la seva línia va més encaminada a presentar “la televisió autonòmica com a medidora cultural” (pàg. 493), prenent TVC com a referent. En la completa i documentada comunicació, Martínez García fa un repàs de com van sorgir les televisions autonòmiques a Espanya, argumenta la necessitat de referendar la idea de servei públic a partir d’estudis ja fets i aprofundeix en el concepte de la mediació cultural aplicat a la televisió autonòmica.

## La televisió pública i el pas a la TDT

En un moment en què les expectatives estan centrades en la digitalització i l’apagada o la conversió –segons si ens atenem a *switch-on* o *switch-over*– analògica, la TDT es tracta de forma transversal en gairebé tots els blocs, però n’hi ha un que s’hi dedica especialment i que inclou vuit comunicacions que giren sobre un mateix eix: la televisió digital terrestre en el sistema audiovisual públic (pàg. 727-828).

Els plantejaments de les comunicacions que conformen el bloc que estudia la televisió pública i l’impuls de la TDT són ben diversos, fins i tot en alguns casos, oposats. Així, per exemple, hi podem llegir des de la visió esperançadora de Roberto Suárez Candel (pàg. 755), de la Universitat Pompeu Fabra, al pessimisme i la incertesa de Francisco Javier Davara (Universidad Francisco de Vitoria) i Juan Fernández

Tamames (Instituto de Empresa) (pàg. 743). Suárez Candel identifica les transformacions que suposa la digitalització per a la televisió i destaca les implicacions que crea la migració a la TDT per al servei públic. Fa un repàs extens i complet del panorama a escala estatal i nacional, i conclou que “la situació de la televisió digital terrestre a Catalunya és encoratjadora” (pàg. 770). A més de tenir la implicació de l’Administració autonòmica, la televisió pública està desenvolupant continguts i aplicacions que permetran donar motius als ciutadans perquè facin el pas a la TDT.

Per contra, Davara i Fernández Tamames dibuixen una situació confusa que s’acosta al catastrofisme. Els autors, que es declaren decebuts per “la manca d’una política clara i coherent que ordeni el mercat televisiu” (pàg. 743), creuen que el pes que seguiran tenint les televisions públiques i sense una veritable revisió del model actual, les orientacions del *Comitè de Savis*<sup>2</sup> –sobretot les que es refereixen al finançament i a les obligacions del servei públic– no són coherents amb les necessitats de redefinició del sistema televisiu reclamades per molts dels involucrats, i auguren un futur desordenat, ja que “s’escapa” l’oportunitat de desenvolupar un bon model de TDT. Davant dels problemes financers de RTVE, proposen “la creació d’un consorci amb pluralitat d’actors en igualtat de condicions de participació” (pàg. 753), prenent la plataforma britànica SwitchCo com a exemple.

La conversió digital de les televisions autonòmiques és estudiada per Isabel Sarabia (pàg. 773), de la Universidad Católica San Antonio de Múrcia, que adverteix que si la TDT autonòmica pública no desenvolupa uns continguts innovadors i uns serveis addicionals, difícilment captarà l’atenció dels usuaris. També resulten interessants les aportacions de Tatiana Millán i Soledad Ruano (pàg. 791) que, des de la Universidad de Extremadura, se centren en la influència de la TDT en la programació de la televisió pública. Veuen la TDT com un repte per millorar el pluralisme i els continguts de qualitat de la pública. I, finalment, tanquen aquest bloc les comunicacions de Marina Ramos Serrano (pàg. 801), de la Universidad de Sevilla –aprofundeix en l’aspecte de la interactivitat–, i de Raquel Urquiza García (pàg. 815), del CES Villanueva (Universidad Complutense de Madrid)

2 Informe para la reforma de los medios de comunicación de titularidad del Estado, Madrid, 2005.

—estudia el paper de la TDT com a servei públic dins del mercat europeu apuntant-ne les tendències dels principals països.

### **Públic infantil i juvenil: preocupació per la teleporqueria**

Un altre bloc del llibre tracta del “públic infantil i juvenil de la televisió: regulació dels continguts i protecció de l'audiència” (pàg. 625-725). Crida l'atenció el fet que de les vuit comunicacions que conformen el bloc, n'hi ha quatre que girin al voltant d'un mateix eix: la teleporqueria. Amb aquesta premissa, el professor de la Universidad de Vigo Alberto Dafonte (pàg. 637) s'aproxima al concepte *teleporqueria*, el relaciona amb les audiències i amb els usos televisius del públic infantil. En la mateixa línia, però de forma més metodològica (a partir d'un procés de documentació bibliogràfica i la comprovació empírica amb programes de telerealtà), Sergi Cortiñas Rovira (pàg. 651), de la Universitat Pompeu Fabra, fa una revisió panoràmica de la teleporqueria a l'Estat espanyol i apunta algunes novetats quant a la regulació pertinent. Però el que resulta innovador en el text de Cortiñas és que s'endinsa en els efectes perjudicials de la teleporqueria en el públic infantil (pàg. 654).

D'altra banda, Carmen Marta Lazo (Universidad San Jorge, Saragossa) (pàg. 663) confronta teleporqueria i televisió de qualitat, explicant que davant aquest tipus de fer televisió, i l'escassetat quant a programació infantil, la televisió pública —i també la privada— ha de comprometre's amb un sector molt important en la societat que no sempre es té en compte: la infància. I amb la finalitat d'incidir en el que hauria de ser la televisió pública —allunyada de la lluita per l'audiència i regida pels principis originaris—, María Teresa Mercado Sáez (Universidad Cardenal Herrera) (pàg. 677) exposa (i critica) com la televisió pública valenciana va mantenir set anys en antena un programa del cor, *Tómbola*, que es va exportar a altres cadenes autonòmiques públiques amb un format més propi de les privades.

### **De reptes i expectatives**

Quan es llegeix el títol que encapçala el llibre, es pensa en futur. “Repte” sona a mirar endavant, a veure què caldrà tenir en compte per encarar canvis i transformacions. I encaixa perfectament en la situació en què vivim en el sector audiovisual. Aquesta idea de futur es compleix en la majoria de ponències i comunicacions, això no obstant, no en totes. Per exemple, malgrat que no per això resulti menys interessant, sota un títol de llibre que parla de reptes, potser no hi tindrien cabuda temes com la ficció durant el monopoli de TVE o, per posar més exemples, les sèries històriques als anys vuitanta, o la cobertura informativa del referèndum de l'OTAN.

D'altra banda, en el llibre que recull tot allò que es va tractar al congrés, la procedència dels ponents/comunicadors (tant professional com geogràfica —alterna textos en castellà i en anglès—) és diversa, per la qual cosa, en conseqüència, el resultat també és diferent. Això no ha de representar cap problema, és més, enriqueix, dóna visions des de moltes perspectives. En aquest llibre, però, la varietat de procedències provoca un cert desequilibri en l'extensió dels textos ja apuntat i, sobretot, en els estils i l'exposició dels temes, de manera que es produeixen diferències notables entre directius d'ens públics i acadèmics, entre el pragmatisme i la teoria, entre la concreció i les generalitats.

Malgrat aquests darrers aspectes, *Los desafíos de la televisión pública en Europa* és, sens dubte, un llibre imprescindible a les biblioteques d'acadèmics i professionals del sector, un marc de referència sobre la televisió pública a Europa (centrat sobretot en la situació a l'Estat espanyol) que, com els bons estudis, tanca interrogants i n'obre de nous.